

КИЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ІНОЗЕМНИХ МОВ

На правах рукопису

АВДЕЄНКО Тетяна Євгенівна

КОМУНІКАТИВНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ТА СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ВИСЛОВЛЕНЬ В УМОВАХ РЕТРАНСЛЯТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ *

Спеціальність 10.02.04 - германські мови

А в т о р е ф а р а т

дисертації на здобуття вченого ступеня
кандидата філософських наук

Київ - 1994

814.11

00330695 (Q)

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі і
англійської мови

Київського державного педагогічного Інституту Іноземних мов

Науковий керівник - доктор філологічних наук,
професор Г.Г.Почешур

Офіційні опоненти - доктор філологічних наук,
О.П.Воробйова

кандидат філологічних наук
В.В.Романовська

Провідна установа - Київський державний університет
ім. Т.Г.Шевченка

Захист відбудеться 10 червня 1994 року о 10 годині
на засіданні спеціалізованої ради ІІЗ.І4.01 по присудженню
наукового ступеня кандидата наук у Київському державному
педагогічному Інституті Іноземних мов /252150, вул. Червоно-
армійська, 73/.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту.

Автореферат розіслано "10" травня 1993 року.

Вчений секретар
спеціалізованої ради

Л.П.ЗМБІЛКОВА

ЛНБ ім. В. Стефаніка
АН України

Рєферована дисертаційна робота присвячується комплексному вивченню одиниць мовлення в нетипових умовах спілкування /мовленнєвої ретрансляції/ - визначенню особливостей функціонування висловлювань, їх структури та семантики і встановленню кореляції між ними.

Ретрансляційне спілкування є специфічним ко текстом реалізації висловлювань, умови якого передбачають функціонування, окрім двох комунікантів - мовця та дійсного адресата, проміжної ланки у структурі комунікативного акту - адресата-ретранслятора. Мовленнєва діяльність адресата-ретранслятора спрямована до передачі повідомлення мовця дійсному адресату. Внаслідок включення допоміжного елемента у канву взаємодії, цикл акту ретрансляції поділяється на два підцикли, у межах яких відповідно здійснюється спонукування до передачі повідомлення мовця /перший підцикл/ та власне його передача /другий підцикл/.

Проблема функціонування висловлювань в умовах першого підциклу ретрансляційного спілкування недостатньо досліджена лінгвістичні. Увага приділялась вивченню ситуації опосередкованого спілкування, у межах якого при взаємодії мовця та адресата присутній слухач, що має можливість стати непрямым адресатом /Г.Г.Почепцов, О.Г.Почепцов/

Виникнення проблеми, яка вивчається у даній роботі, завдячує розвитку сучасної наукової парадигми лінгвістичних досліджень, що передбачає "поворот від дослідження мови як системи в собі до дослідження мови як системи, яка функціонує в умовах та задля суспільної взаємодії людей".¹

Близькі теоретичні положення, основні напрями у вивченні мовленнєвих одиниць ретрансляції першого підциклу /спонукальних ретрансляційних висловлювань/ визначені Г.Г.Почепцовим /1986/ та складають підґрунтя для даної роботи.

Об'єктом дослідження є висловлювання, які реалізуються в умовах першого підциклу ретрансляційного спілкування.

Предмет дослідження становлять комунікативно-функціональні та структурно-семантичні особливості висловлювань в умовах ретрансляційного спілкування, а також функціональні особливості мовленнєвої ретрансляції.

¹Почепцов Г.Г. О месте прагматического элемента в лингвистическом описании // Прагматические и семантические аспекты синтаксиса: Общ. науч. тр. /Калкининск. гос. ун-т. - Калкини, 1985. - С. 12-16.

Актуальність роботи обумовлена спрямованістю сучасних лінгвістичних пошуків до вивчення мовленнєвих явищ у комунікативно-функціональному аспекті і пов'язана з необхідністю доповнення структурно-семантичного опису ретранслятивних висловлювань даними, отриманими у результаті дослідження вищезазначеного аспекту, у число яких, зокрема, входить подання ретранслятивного висловлювання рівня дискурсу як складного мовленнєвого акту, розробка якого становить один з напрямів у подальшому розвитку теорії прагматичного синтаксису.

Головною метою даної роботи є проведення комплексного /комунікативно-функціонального та структурно-семантичного/ аналізу висловлювань в умовах ретранслятивного спілкування, який передбачає вияв їх структурно-семантичних властивостей, а також особливостей функціонування та впливання у межах даної взаємодії. Дослідження мети дослідження вимагає вирішення окремих завдань, які виникають у різних аспектах їх опису, - 1/ при аналізі ретранслятивного спілкування як соціально-психологічного контексту ними є:

- визначення специфіки явища мовленнєвої ретрансляції як одного з видів непрямого спілкування;
 - вияв причин виникнення мовленнєвого ретранслятивного спілкування;
 - визначення особливостей та механізму передачі повідомлення по каналу ретранслятивного зв'язку;
 - проведення розмежування функцій членів ретранслятивної взаємодії;
 - розгляд питання про організацію ретрансляції, акту ретранслятивної комунікації та мовленнєвого акту;
 - розгляд проблеми функціонування адресатів та вияв особливостей їх актокомунікативної взаємодії;
 - визначення аспектів диференціації адресата-ретранслятора та встановлення його типології;
 - побудова класифікації ретранслятивних висловлювань першого підциклу за комунікативною ознакою;
- 2/ при описі структурно-семантичних характеристик:
- розгляд опорукальної ситуації ретранслятивного спілкування та визначення її особливостей;
 - визначення структури однореченнєвого та багатореченнєвого ретранслятивного висловлювання;
 - опис особливостей розташування елементів композиції ретрансля-

тивного висловлювання;

- опис синтаксичних засобів зв'язку компонентів висловлювання-речення;

- побудова семантичної моделі ретранслятивного висловлювання-речення;

- опис пропозиційної структури однореченнєвого висловлювання;

- розгляд способів номінації елементів референтної ситуації висловлювання та опис лексичного наповнення компонентів висловлювання;

- визначення характеру сточення речення-ядра багатореченнєвого ретранслятивного висловлювання та його тема-рематичної організації;

3/ при описі прагматичного аспекту ретранслятивних висловлювань;

- визначення прагматичного типу ретранслятивних висловлювань;

- вияв факторів, які визначають вибір способів реалізації мовленнєвого акту ретрансляції;

- визначення способів емпілізації ілюктивної ідеї компоненту змісту висловлювання-речення;

- розгляд функціонування ретранслятивного багатореченнєвого висловлювання як складного мовленнєвого акту та опис його організації.

Наукова новина роботи визначається об'єктом дослідження, комплексним підходом до його вивчення, умовами реалізації одиниць мовлення, які досліджується, що передбачає новину методів його злизу, зокрема, соціолінгвістичного аналізу, застосування якого дозволило здійснити класифікацію даних висловлювань за комунікативною ознакою. З метою вивчення висловлювань вперше застосовано підхід, який включає методи семантичного та актомовленнєвого аналізу.

Матеріалом дослідження слугували близько 2500 рикладів із сучасної англійської преси об'ємом понад 33000 сторінок, які становлять ретранслятивне висловлювання у його безпосередньому контексті.

Методика дослідження визначається завданнями, матеріалом, спрямованістю роботи і носить комплексний характер, що передбачає застосування наступних методів аналізу: інтерсуб'єктивного, актомовленнєвого, контекстуального, презупозиційного, а також методу аналізу актуального членування, метод компонентного аналізу, повчальних трансформацій та метод моделювання застосовуються як допоміжні процедури.

Теоретична значимість дослідження полягає у розробці комплексного підходу до вивчення висловлювань, які

досліджуються, результати застосування якого доводять існування обумовленості їх структурно-семантичних ознак ситуацією комунікації. Дані, отримані у результаті аналізу, свідчать про правомірність виділення ретранслятивних висловлювань як спеші ічних одиниць мовлення. Досягнуті результати оприлюдно розширення знань про природу висловлювання. Зокрема, дослідження мовленнєвоактового аспекту багатореченнєвого висловлювання ретрансляції дозволяє подати останнє як глобальний мовленнєвий акт, який складається з актів-операцій та дискурсивного акту речення-ядра, неоднорідних у функціональному аспекті. Аналіз актокомунікативної взаємодії виявив специфіку феномена адресації у межах ретранслятивного спілкування, на основі чого встановлено типологію адресата-ретранслятора та здійснено побудову класифікації ретранслятивних висловлювань за комунікативною ознакою, чим збагачено знання про функціонування мовленнєвих одиниць у різних типах комунікації.

П р а к т и ч н а ц і н н і с т ь роботи полягає у можливості використання знань про особливості ретранслятивного спілкування у процесі навчання англійському розмовному мовленню. Отримані результати можуть застосовуватись у курсі теоретичної граматики /розділ "Комунікативні типи речення"/, у спеціальних з теорії мовленнєвих актів та прагматики висловлювання, на заняттях з англійської мови при навчанні діалогічному мовленню, а також при написанні курсових та дипломних робіт.

С т р у к т у р а р о б о т и. Дисертація складається з вступу, двох глав з висновками до кожної, завершення, списків літератури.

У в с т у п і обґрунтовується вибір теми, виділяються об'єкт та предмет дослідження, новина, практична цінність та актуальність дослідження, визначаються мета і завдання дослідження, формулюються положення, які виносяться на захист.

П е р ш а г л а в а присвячується вивченню ретранслятивного спілкування, вияву його головних характеристик та особливостей.

У д р у г і й г л а в і вивчається ретранслятивні висловлювання у комунікативно-функціональному та структурно-семантичному аспектах та встановлюється співвідношення між ними.

А п р о б а ц і я р о б о т и. Результати роботи апробовані на науково-практичних конференціях молодих учених Київського державного педагогічного Інституту іноземних мов 1986, 1992 р. р. на науковій конференції "Функціонування та семантичні кореляції мовних одиниць" у Київському державному університеті ім. Т.Г.Шев-

чення у 1990 р., на науковій конференції "Лінгвістичний знак як когнітивне та культурологічне утворення" у Жамаркандському педагогічному Інституті Ім. А.Навої у 1992 р.

У ході дослідження були досягнуті результати, які можуть бути сформульовані у вигляді положень, що вносять ося на захист:

1. Мовленнєве ретранслятивне опілкування є специфічним контекстом реалізації висловлювань. Його виникнення обумовлене причинами об'єктивного та суб'єктивного характеру. Ця дія ретрансляції включає два підцикли. У першому підциклі відбувається спонукання третього члена взаємодії /ретранслятора/ до передачі повідомлення мовця дійсному адресату, у другому – власне передача. Мовленнєва ретрансляція має ієрархічну організацію, яка складається з рівня домінуючої та підлеглої комунікації. Комунікативний акт є структурованим – у поверхневій структурі знаходяться два комуніканти, у глибинній – три.

2. Актокомунікативна діяльність мовця передбачає урахування фактора адресата-ретранслятора та фактора дійсного адресата. Призначенням адресата-ретранслятора є передача повідомлення мовця дійсному адресату. Ретрансляторна функція останнього доповнюється функцією поширення інформації між декількома адресатами і може мати санкціонований/несанкціонований характер. Дії дійсного адресата мають виходити з рівня вихідного та рівня кінцевого мовців.

3. Встановлення типології адресата-ретранслятора вимагає розгляду соціально-психологічного контексту висловлювань. Параметром визначення комунікативної гетерогенності адресата-ретранслятора є його відношення до характеру мовленнєвої дії мовця. Виділяються головні аспекти комунікативної діяльності адресата-ретранслятора: обов'язковість/факультативність виконання ретранслятивної функції, зацікавленість/незацікавленість у її реалізації, здатність/нездатність до її виконання. Відповідно комунікативна роль адресата-ретранслятора диференціюється як реалізатор/блокувач, активний/пасивний реалізатор.

4. Ретранслятивні висловлювання першого підциклу диференціюються за характером дії повідомлення мовця на адресата-ретранслятора /мета дії - реалізація ретранслятором функції передачі повідомлення/. Головними ознаками дихотомічної класифікації висловлювань є обов'язковість/факультативність виконання ретранслятивної функції, зацікавленість/незацікавленість, здатність/нездатність її здійснення.

5. Спонукальна ситуація ретранслятивного висловлювання відно-
ється до каузативних. Дії мовця носять виключно Імперативний харак-
тер, дії ретранслятора – довільний. Частина спонукальної ситуації
реалізують відношення взаємозалежності. Відповідно до структури си-
туації композиція ретрансляції того висловлювання-речення складаєть-
ся з компоненту спонукування та компоненту змісту.

6. В залежності від означуваного висловлюванням фрагменту си-
ту ретранслятивної висловлювання поділяються на однореченнєві та ба-
гатореченнєві. Семантична модель однореченнєвого /монопродикатив-
ного, поліпродикативного/ висловлювання включає предикат і аргумен-
ти /об'єктив та об'єктив/. Семантична цілісність висловлювань
ретрансляції обумовлюється характером ситуації каузативу, внаслідок
чого висловлювання є способом реалізації значення каузативності.

7. Ретранслятивне висловлювання – специфічний знак у номіна-
тивному аспекті, який обов'язково включає іменування дійсного ад-
ресата і факультативно – мовця та адресата-ретранслятора. Семан-
тична структура дієслів мовлення компоненту спонукування має сему ре-
транслятивної діяльності, тому останні кваліфікуються як дієслова
ретрансляції.

8. У структурі багатореченнєвого /розгорнутого/ ретранслятив-
ного висловлювання виділяється центр /ретранслятивне речення-ядро/
та периферія /ліво- та правосторонній контекст/. Розгорну-
те висловлювання реалізує логіко-сміслові зв'язки між центром і пе-
риферією, тема-рема-тичні відношення, визначається засобами зв'язува-
ності, що забезпечує його структурно-семантичну цілісність.

9. Ретранслятивне висловлювання-речення структуроване у мовлен-
нєвоаспектовому аспекті внаслідок двоадресатності ситуації спілкування.
Його структуру складають увідрізня та конкретизуюча частини – акт ли-
хідкової та акт кінцевої інтенції. Біпропозиційне та поліпропозицій-
не висловлювання-речення становить складений мовленнєвий акт, до
якого входять акти-операції. Розгорнуте висловлювання ретрансляції
є складним мовленнєвим актом, у якому виділяється дискурсивний акт
речення-ядра та сукупність актів периферії. Дискурсивний акт при-
значений на виконання ретранслятивної функції та є інтегруючим, акти
актів периферії виконують допоміжні функції, визначені відноше-
нями субординації, координативності та побудови.

Основний зміст роботи

Перша мовленнєва спілкування не має чільного місця у ко-
мунікативній діяльності людини. Приоритет належить прямій мовлен-
нєвій взаємодії, оскільки саме у безпосередньому контакті можуть

найбільш повно реалізуватися наміри її членів.

Виникнення ретранслятивного спілкування обумовлюється соціальною природою людини, яка знаходиться у системі залежностей, що диктують їй суспільство - залежності від суспільних норм, правил та уявлень, внаслідок чого від самої людини, від світу, який вона несе в собі. Сукупість таких залежностей визначає ті обмеження, що стосуються шляху прямого спілкування та спричиняють опосередковане.

Дані обмеження вивчаються коло причин об'єктивного та суб'єктивного характеру, внаслідок яких виникає мовленнєва ретрансляція. Виникнення ретранслятивного спілкування завдячує ряду причин об'єктивного характеру, до яких відносяться нерівність соціального положення комунікантів, розбіжність у кодах мови та дійсного адресата, виконання суспільних обов'язків, віддаленість у просторі та часі. Щодо останнього фактору, то незважаючи на тісний зв'язок понять "віддаленість" та "відсутність", які лежать у його основі, існує їх автономність у тому сенсі, що дані поняття відносяться до різних філософських категорій: поняття віддаленості - до категорії простору як такої, що виражає порядок розміщення одночасно існуючих об'єктів; поняття відсутності - до категорії часу, що виражає послідовність існування змінних явищ.

Учасники спілкування вступають у ретранслятивну комунікацію як активні її члени, як особистості, наділені певними якостями. Їх настільки багатогранна особистість, настільки різноманітні причини її виникнення. Дана обставина робить перелік причин суб'єктивного характеру незамкненим. Однак це не виключає можливості їх групування. Виявлені суб'єктивні причини ретрансляції розділяються на групи на основі критеріїв а/ характеру стосунків між мовцем та дійсним адресатом; б/ психофізичного стану мовця стосовно дійсного адресата. До першої підгрупи можуть бути віднесені недостатній рівень знайомства комунікантів, негативне ставлення мовця до дійсного адресата /відсутність порозуміння, психологічна несумісність і т. п./; до другої - психофізичний стан мовця: негативний стан здоров'я, фізична іммобільність, відчуття страху стосовно дійсного адресату - ось неповний перелік умов, які можуть спричинити мовленнєву ретрансляцію.

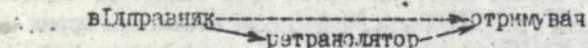
Функціонування адресата-ретранслятора у комунікативному акті є необхідною ланкою у процесі реалізації повідомлення мовця дійсному адресату. Завдяки його діяльності відбувається переміщення інформації по каналові ретранслятивного зв'язку з метою а/ її запиту у отримувача, б/ передачі отримувачу, наприклад: "а/визначити"

and ask her if I can pop in a minute". /D.Hammitt Selected Detective Prose, p.26/; b/ "And you'll tell that man Burch, Brown - that she is here". /W.Paulkner Light in August, p.220/

Слід зазначити, що ретранслятором у акті комунікації є людина - носій певних властивостей особистості, що суттєво впливає на процес спілкування. В залежності від його мовленнєвої діяльності повідомлення мовця може ретранслюватись а/ повністю, б/ частково /з певною деформацією/ або не бути переданим. На переділ повідомлення мовця має вплив характер стосунків між комунікантами; їх соціальний статус, здатність ретранслятора до виконання функції передачі.

Визначення дичаімічних характеристик акту ретрансляції на основі виділення операцій циклу комунікативного акту /О.Г.Почепцов 1936/ дозволяє кваліфікувати роль адресата-ретранслятора як реалізатора повідомлення мовця, ролі відправника та отримувача як комунікаторів - виконавців суттєвого навантаження спілкування.

Наявність додаткової ланки у межах мовленнєвої взаємодії впливає на організацію ретранслятивного спілкування і, відповідно, на структуру комунікативного акту ретрансляції. Акт ретранслятивного спілкування складається з двох ієрархічно організованих рівнів - рівня домінуючої комунікації /відправник - отримувач/ та рівня підлеглої комунікації /відправник - ретранслятор - отримувач/. Домінуюча комунікація здійснюється за рахунок підлеглої, яка є залежним елементом у структурі ретранслятивної взаємодії. Моделювання акту ретрансляції, то вона включає глибинну та поверхневу структури. У поверхневій структурі переаховуються два комуніканти, у глибинній - три. З урахуванням двошківнєвої структури акт ретранслятивного спілкування подається у вигляді схеми:

Стосовно реалізації мовленнєвого акту в умовах ретрансляції варто зазначити, що двоадресатність ситуації суттєво впливає на його структуру, аналітик чого простежується структуралізація мовця. Досягнення ним головної мети - дії на діючого адресата, підпорядковує собі виконання попередньої - дії на адресата-ретранслятора. Завдяки цьому структура мовленнєвого акту набуває двох рівнів - рівня реалізації вихідної інтенції та рівня кінцевої інтенції. Рівень вихідної інтенції не є завершений та передбачає наступність інших мовленнєвих актів. Опис мовленнєвого акту в умовах ретрансляції з використанням методики Дж.Кіркса /J.Kearns/ має вигляд: X здійснює Y, щоб досягнути Z. Наприклад: "

"Tell the sergeant I want two dozen men with properly cleaned rifles - within two minutes". /G. Green *The Power and the Glory*, p.133/
В описаній вище ситуації мовець попередньо здійснює директивний акт для реалізації своєї кінцевої мети.

Таким чином, особливістю комунікативно-орієнтованої композиції висловлювань є їх двохрівнева орієнтація, перший рівень якої пов'язаний з адресатом-ретранслятором - його Ілюкція є незмінно директив; другий рівень оп'єв'ідноситься з дійсним адресатом - його Ілюктивна Ідея може бути довільною.

Чк вже зазначалося, ситуація ретранслятивного оп'єв'ідкування специфічна у мовленнєвій діяльності людини. Двохдресатність даної ситуації змушує мовця до урахування як фактора адресата-ретранслятора, так і фактора дійсного адресата, що накладає обмеження на його актокомунікативну діяльність. Існування двохрівневої структури обумовлено на можливості мовця дає пояснення тому факту, що ретранслятивне оп'єв'ідкування не є типовим. Щодо дійсного адресата, то його дії насправдані на вихідного мовця та кінцевого мовця, що теж укладно відносини між комунікантами.

Адресат-ретранслятор виступає у двох ролях комунікативному акті - у ролі адресата по відношенню до мовця та у ролі кінцевого мовця по відношенню до дійсного адресата. Відповідно дії його рівнонаправлені. Окрім своєї ретрансляторної функції, адресат-ретранслятор може виконувати допоміжну функцію у межах даного оп'єв'ідкування - функцію поширення інформації між групою адресатів, наприклад: "The funeral's tomorrow", I said. "Three o'clock, here at the house. I'd wish you'd tell anybody who'd be interested". /J.Donleavy *A Singular Man*, p.163/

Вищеназвана функція може мати несанкціонований характер, і тоді мова йтиме про поширення слухів, пліток та недостовірної інформації, наприклад: "Tell that fine young man that his wife often goes for long walks by herself when he's asleep. He probably hasn't noticed it". /D.Lessing *Collected African Stories*, vol.2, p.391/

Діяльність адресата-ретранслятора у акті комунікації не є однорідною. Параметром для визначення його комунікативної гетерогенності складає його відношення до характеру мовленнєвої події мовця. Неоднорідність комунікативної сутності ретранслятора виявляється у аспектах обов'язковості/факультативності виконання функції ретрансляції, зацікавленості/незацікавленості у її виконанні, здатності/нездатності до її виконання. Згідно з аспектами розмежування функціональної ролі адресат-ретранслятор диференціюється як ре-

алізатор/блокувач; активний реалізатор /зацікавлений, здатний до виконання/, пасивний реалізатор /незацікавлений у її виконанні/.

Аналіз актомоунікативної діяльності адресата-ретранслятора дає можливість класифікувати ретранслятивні висловлювання за комунікативною ознакою і дозволяє визначити співвідношення між мовленнєвою одиницею, екстралінгвістичним контекстом та контекстом ситуації, що має певну вагу для подальшого розвитку соціопсихолінгвістичного підходу до вивчення явищ мовлення, запропонованого С.Г.Почепцовим /1989/.

У даній роботі висловлювання першого підтипу ретрансляції диференціюються за характером дії висловлювання мовця на адресата-ретранслятора /мета дії - здійснення останнім ретранслятивної функції/. Висловлювання розмежуються за ознакою обов'язковості/факультативності виконання функції на: 1/ висловлювання, які мають дію на адресата у плані обов'язковості виконання функції передачі; 2/ висловлювання, які діють на нього у плані факультативності її виконання. Висловлювання першої групи реалізуються у контексті: а/ статусно нерівних відношень; б/ неформальних позитивних відносин та неформальних відносин при ситуативному домінуванні мовця. Висловлювання другої групи мають реалізацію в умовах а/перпаду соціального статусу на користь адресата-ретранслятора; б/ в умовах неформальних негативних відносин мовця та ретранслятора. Другою ознакою розмежування висловлювань є зацікавленість/незацікавленість адресата-ретранслятора у їх передачі. Відповідно висловлювання розділяються на: 1/ висловлювання, у передачі яких адресат зацікавлений; 2/ висловлювання, у передачі яких він незацікавлений. Висловлювання першої підгрупи реалізуються у ситуаціях а/ перпаду соціального статусу на користь мовця; б/ в умовах неформальних відносин при ситуативному домінуванні мовця. Контекстом реалізації другої підгрупи є неформальні негативні відносини між мовцем та адресатом-ретранслятором. Ретранслятивні висловлювання розрізняються також у аспекті здатності ретранслятора до виконання своєї актомоунікативної функції, урахування якого важливо у ситуаціях неформальних рівноположних та нерівноположних відносин.

У межах першого підтипу ретрансляції, реалізуються а/ однореченні ретранслятивні висловлювання /монопродикативні, поліпродикативні, наприклад: "Ask her to come down". / J. Krantz The Matrial's Daughter, p.31/; "Tell Tom Gibson I want him". /J. Barke Land and the Deal, p.25/

б/ багатореченнєві /розгорнуті/ висловлювання, наприклад: "Look

Here, dad, fetch all the boys except those in the booth. Tell them I want them very important". /J. Jones We Live, p.226/

Синтаксичні особливості ретранслятивних висловлювань-речень обумовлені характером сигніфікативної ситуації, яка є ситуацією опонування та входить до класу клаузативних.

Ситуація опонування ретранслятивних висловлювань складається з двох частин - ситуації власне опонування адресата-ретранслятора до реалізації мовленчевої дії та ситуації опису мовленчевої дії, поданої до передачі. Структура опонуальної ситуації ретранслятивного спілкування відбивається на композиції ретранслятивних висловлювань-речень, які відповідно включають компонент опонування та компонент змісту, наприклад: "Say him I'll be round this evening"; /J. Osborne Inadmissible Evidence, p.57/

Порядок розміщення компонентів який відповідає послідовності частин ситуації становить інваріант композиції висловлювань. Композиційними варіантами виступають висловлювання в порушеному послідовності їх складових. Порушення природного ходу компонентів висловлювання може здійснюватись мовцем з метою надання значимості одній з частин висловлювання, наприклад: "Tell him I thought he had suddenly been called to the door: tell him that - I thought he'd gone down the "Drive" with a caller". /D. Lawrence the Mortal Coil and Other Stories, p.67/

Варіантами також виступають багатореченеві висловлювання, композиція яких передбачає порядок інверсії компонентів для надання більшої виразності а/ компоненту змісту, б/ компоненту опонування, наприклад: а/ "I can't make proper diagnosis here. But it's serious enough to land at the nearest city. You can tell them." /A. Hailey, J. Castle Runaway Zerg-Bight, p.29/

б/ "It's not going to be like last time. Tell him, will you?" /W. Saroyan Selected Short Stories, p.32/

У структурі компонентів висловлювання-речення спостерігається модифікації, направлені на їх розширення. Розширення компоненту опонування висловлювання-речення досягається за рахунок а/ повтору дієслова мовлення; б/ членування дієслів у компоненті опонування у додаток до дієслова мовлення, наприклад: а/ Ask, ask him if he saw her. б/ "Go and find the General and tell him I want to speak to him". /B. Shaw Saint Joan, p.134/

У компоненті змісту знаходять прояв такі синтаксичні процеси, як розширення, розгортання. Компонент змісту може подаватись у згор-

нотому вигляді або репрезентуватись у вигляді "представника", наприклад: "Hale died natural; Dallow laugh! "Tell him that". / G. Green & Burnt Out Case, p. 593/

Частини ретранслятивного поліпредикативного висловлювання з'єднуються у висловлюванні синдетичним або асиндетичним способами. Основними засобами синдетичного зв'язку висловлювань є підрядні сполучники та сполучні слова, наприклад: "Ask him how high the cloud base is below". "Say that we have three serious cases of suspected food poisoning". /A. Hailey, J. Castle Runaway Zero-Eight, p. 32/; "Ant him if he's gonna pay". /C. Snow The Masters, p. 23/; "Tell Captain Hattland and Dr. Raily what passed between you and my wife". /A. Christie Murder in Mesopotamia, p. 61/

Асиндетичний спосіб зв'язку виникає внаслідок випущення сполучника *that* у висловлюванні, наприклад: "Tell him he's a fool". / L. Jones We Live, p. 25/

Результати аналізу висловлювань з асиндетичним типом зв'язку дозволяють зробити висновок про те, що випущення сполучника у значній мірі пов'язується з дією еотралаінгвістичного контексту, а саме фактору мовця. Його активізація у компоненті змісту сприяє випущенню даного сполучника, відсутність же реалізації фактора мовця підсилює функціональну значимість *that*. Допоміжними засобами зв'язку частин висловлювання слугують інтонація та порядок слів у ньому.

Особливістю побудови багаторечених ретранслятивних висловлювань є існування у їх структурі центру та периферії. У центрі знаходиться власне ретранслятивне речення /речення-ядро/, на периферії - речення, які входять у його ліве та праве оточення, наприклад: "W can't duck the press on a thing like this, Harry. It's much too big. Cliff will know how to play it. Tell him to keep the papers off his back. We've got much work to do". /A. Castle, J. Hailey Runaway Zero-Eight, p. 78/

Семантична конфігурація ретранслятивного висловлювання-речення включає дієслово із значенням спонукування до мовленнєвої дії з набором його аргументів. Семантична модель висловлювання може бути записана у вигляді: предикат + аргумент₁ /бенефактив/ + аргумент₂ /об'єктив/. У семантичній структурі висловлювання виділяються домінуючий елемент /предикат/ та підлеглий /його аргументи/.

Дієслова, які включають /дієслова мовлення/, компоненту спонукування з правоперехідними, двохооб'єктивними та вказують на адресна-

та /Г.Р.Почепцов 1971/.

За своєю семантикою дієслова мовленнєвого компонента змісту означають дію-волевий мовця, що дозволяє виділити в їх семантичній структурі волеутвірний осем. Окрім волеутвірної, кожна Імперативна форма, як вважають В.С.Храковський та А.П.Володін, передає інформацію про дію, яку казують, та має номінативне значення. Тому семантична структура дієслів, які вживають, має ще і осем номінації дії. Апетитивно-Імпресивна семантика дієслів може модулюватися дієсловами, які втратили значення дії та вживаються для підсилення вказуваної осемі, наприклад: "Do tell her to come to eat", гв. *Armatid said. /D.Keys Flowers for Algeria, p.324/*

Посилення дієслова мовленнєвого компонента з модальними дієсловами у межах компонента спонування модулює осем бажаності виконання дії, наприклад: "You can tell him I can't break to him now". / E.Howard The Log. View, p.14/

Функціонування дієслів мовленнєвої діяльності /М.Г.Богсва 1985/ у ретранслятивній комунікації дозволяє набір семантичних складових значення мовленнєвої ретранслятивної діяльності, завдяки чому означенні кваліфікуються як дієслова ретранслятивної комунікації - ретранслятивні дієслова.

Пропозиційна структура ретранслятивних висловлювань означає ситуацію апетитивного спілкування, змістом якої є волеутвірний мовець про виконання мовленнєвої дії адресатом-ретранслятором. В умовах ретрансляції реалізуються а/ монопропозиційні висловлювання, які складаються з предиката, який вживає, та предиката, якого вживають; б/ біпропозиційні висловлювання, у основі яких лежать судження першого та другого порядку; в/ поліпропозиційні висловлювання, утворені внаслідок вживання у компонент змісту суджень, які розширюють відрізок дійсності, яке відображається у висловлюванні, а також утворені за рахунок суджень, логічно пов'язаних з елементами речення-ядра, наприклад: "Ask Passy to tell me up from lunch tomorrow". /E.Hemingway Islands in the Stream, p.250/; "But tell the Major I'll be over after dinner". /D.Lessing 36 tales of African Stories, p.336/; / "Tell him he's wrong. I have to know if he wants morphine. It's important for him". /E.Hemingway Islands in the Stream, p.340/.

У компоненті спонування пропозиції ретранслятивного висловлювання-речення виявляються дієслова-модифікатори осем вживання, зокрема характеризуючого типу, вирази, які експлікують бажання виживності, особові займенники, які номінують мовця та адресата-ретранслятора. Ступінь розгорнутості компонента спонування є у прямій за-

можності від ступеню інтенсивності волевиязу мовця. Несмацця дії мовця відбувається за рахунок а/ торми майбутнього часу ретрачелативних дієслів, б/ форми умовного способу, в' модальних слів та словосполучень.

Структура змісту асертивної частини ретранслятивних висловлювань може включати пресупозиції та судження не-пресупозиційного типу -- Імплікація та Інференція, які входять до складу Імпліцитно-семантичного компоненту /Х.ве 1936/. Пропозиція висловлювання-речення у асертивній частині включає одне або декілька суджень про Існування стану справ а/ навколнчної дійсності на основі змістово-фактуальної Інформації, б/ тих, які стосуються власне членів взаємодії.

Пропозиційна структура розгорнутого ретранслятивного висловлювання відноситься до глобального рівня семантичного подання -- рівня макроструктури дискурсу /Вілк 1981 /, яка складається з ієрархічно організованої структури пропозицій.

Лівосторонній та правосторонній контекст розгорнутого висловлювання у сукупності з реченням-ядром становить єдність в плані їх змістового співвідношення. Зміст асертивної частини висловлювання співвідноситься з його правостороннім кон. ядром як (і уточнення, обґрунтування; з лівостороннім -- у аспекті відношень "каузація-наслідок", "причина -- наслідок".

У тема-рамаційній структурі ретранслятивного висловлювання рівня дискурсу виділяється тематичне ядро /В.І.Іванов 1934/, яке міститься у компоненті опонування речення-центру /ретранслятивного/, наприклад: "Tell him to keep them down town. We'll give them lots of warnings when we're ready". /A.Hailcy, J.Castle Runaway Zerg-Bight, p.6/

Біхідний момент ретранслятивної комунікації знаходиться у компоненті опонування висловлювання-речення та компоненті обнування речення-ядра розгорнутого ретрачелативного висловлювання, власне зміст ретрансляції -- у компоненті змісту. Компонент опонування тематичний і в носієм мінімуму Інформації. Комунікативна незавершеність компонента опонування призводить до його тематизації у компоненті змісту. Речення лівостороннього контексту у висловлюваннях подається як передтема /антитема//Т.І.Кормановська 1937/.

Ярля діїсності розгорнутих ретранслятивних висловлювань здійснюється у рекурентності ключових слів, пов'язаних з темою: а/ особових займенників, б/ власних імен. Важливим засобом зв'язуваності даних висловлювань виступають деактивні елементи, повтори, логічний паралелізм у вигляді повтору. Існування логіко-сміслових зв'язків у

сезантичний структурі розгорнутого ретранслятивного висловлювання, тема-релативно: організації, засобів зв'язуваності звідчить про те, що висловлювання рівня дискурсу мовленнєвої ретрансляції є специфічною значущою одиницею мовлення.

Ретранслятивне висловлювання у цілому становить знак, специфічний у аспекті його номінації. Об'єкт, який номінується обов'язково включає іменування дійсного адресата та факультативно – мовця та адресата-ретранслятора. Головними засобами номінації комунікантів, лексичними та синтаксичними, з особові займенники, визначені дескрипції, також мовленнєві засоби, вибір яких обумовлений конкретною ситуацією мовлення і становить засоби комунікативного типу номінації /Т.А.Пегрора/. Дійсний адресат поданий у висловлюваннях найзильш широким набором номінативних засобів. Для його означування використовуються а/ власні імена, б/кваліфікативні імена, в/ словосполучення, г/загальні назви з обмежуючою ознакою, д/ номінативні засоби з когнатовним значенням, ж/ визначені дескрипції, наприклад: а/Will Evans; б/Robertson; в/ that girl r/man who is in the Keynote Hotel across the street /J.Jones We Live, p. 113/; г/that rider; ж/ "anty fire officer" /A.Malley Airport, 6/

Прагматичний аспект вивчення ретранслятивних висловлювань передбачає визначення їх прагматичного типу, встановлення Інвентаря мовленнєвих актів у синтаксисі та парадигматичі.

Біпропозиційне висловлювання у прагматичному аспекті подається директивом /Ім'я/об'єктивом, реквестивом/ та відноситься до простих мовленнєвих актів, наприклад: "Mother, tell the doctor to come and look at me" /L.Laroyan Selected Short Stories, p. 229/

Біпропозиційне висловлювання становить складений мовленнєвий акт, компонентами якого є акт вихідної та акт кінцевої Інтенції. Акт вихідної Інтенції репрезентований директивними актами /Ім'я/об'єктивом, реквестивом, непрямим директивисм/. Вибір мовцем акту кінцевої Інтенції зумовлюється його дією стосовно дійсного адресата. Його репрезентація є довільною. Біпропозиційне та поліпропозиційне висловлювання-речення кваліфікується як простий мовленнєвий акт, компонентами якого виступають акти-операції /В.І.Карабан 1989/.

Розгорнуте ретранслятивне висловлювання є складним мовленнєвим актом, сукупністю актів-функцій та актів, який їх об'єднує. У ролі останнього виступає дискурсивний акт речення-ядра, в залежності від характеру відношень – субординації, координації, поєднання між простими актами, складні акти ретрансляції подаються як комплексні, композитні та складені.

Прагматичну репрезентацію компонента спонукання розгорнутого висловлювання складають директивні акти – Ін'юктив, непрямий директив, реквестив /акти прохання, вимоги/, рекомендація, Інструкція, вибір яких залежить від соціально-психологічного контексту їх реалізації. Аналіз прагматичного аспекту компонента спонукання дає підставу для виділення додаткових значень ретранслятивних дієслів, яких вони набувають у різних ситуаціях ретранслятивного спілкування, а саме: to order, to command, to demand, to instruct, to threaten, to request, to plead, to invite, to advise, to recommend

Імперативна Ідея компонента змісту ретранслятивних висловлювань подається констативом, реквестивом у формі констативу, може мати промісивний, перформативний, менасивний, директивний характер.

Ретранслятивне висловлювання обох рівнів становить особливу одиницю у прагматичному та структурно-семантичному аспектах, що зумовлюється контекстом спілкування. Перспективою у подальшому вивченні даної проблеми є розгляд культурологічного аспекту ретранслятивного висловлювання. Поглиблене вивчення особистісних характеристик у дослідженні функціонування висловлювань ретрансляції слугуватиме розвитку діади "модина у зукунності її параметрів – мова-діяльність" /О.Г.Почепцов/.

Основні положення дисертації висвітлені у таких публікаціях:

1. Причини виникнення ретранслятивного об'єкту //Тезиси конференції "Функціональні і семантичні кореляції мовних одиниць". – Київ: Київський гос. ун-т ім. Т.Г.Шевченка, 1990. – С.179.

2. Соціально-психологічний контекст як фактор при аналізі ретранслятивних висловлювань //Тезиси конференції "Лінгвістический знак как когнитивное и культурологическое образование". – Самарканд: Самаркандск. гос. пед. ун-т ім. А.Навои, 1992. – С.4.

3. Функціонування адресата-ретранслятора в акті комунікації як диференціюючий признак побудови комунікативної класифікації в умовах ретранслятивного об'єкту //Вопросы романо-германской и русской филологии /Лингвистика, Прагматика, Грамматика, Словообразование/: Мажура, об. наук. тр. /Пятигор. гос. пед. ун-т иностр. яз. – Пятигорск, 1993. – С. 10-20.

4. Особливості реалізації мовленнєвого акту в умовах ретранслятивного спілкування //Матеріали ХІ наукової конференції. – Луцьк: Волин. держ. ун-т ім. Л.Українки, 1994. – С. 187.

3.3.М. 2.34-1000

Джуренко

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

244236

AB 30.135

AB 30.135